



GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Fritidshemmet som en plattform för ett interkulturellt förhållningssätt

- En kvalitativ studie om hur personal i fritidshem talar om nyanlända och flerspråkiga elevers språk i verksamheten.

Danial Bin Ismail

Daniel Sahib



Examensarbete: 15 HP

Kurs: LRXA1G

Nivå: Grundnivå

Termin/år: HT2018

Handledare: Catarina Andishmand

Examinator: Johannes Lunneblad

Kod: HT18-2920-010-LRXA1G

Nyckelord: transspråkande, interkulturellt, fritidshem, flerspråkighet, diskurs

Abstract

Idag är det vanligt på fritidshemmen att det finns flera elever med ett annat modersmål än svenska. Vilket gör att det blir viktigt som personal att arbeta på ett sätt som möter elevernas behov och hjälper dem att få utrymme för sin identitet. Det blir viktigt att synliggöra elevernas olika bakgrund och se olika språk som tillgångar i undervisningen.

Syftet med vår studie är att undersöka hur personal i fritidshem talar om hur de använder nyanlända och flerspråkiga elevers språk i verksamheten.

Vi har gjort en kvalitativ studie där vi har intervjuat sex personal på fritidshemmet på två olika skolor. I resultatet beskrivs tre diskurser. Diskurserna behandlar olika syn som personalen har på nyanlända och flerspråkiga elevers språk. Diskurserna tar upp *en enspråkig norm* i samhället, *en dubbelt enspråkig norm* där man separerar sina olika språk och *ett interkulturellt arbetssätt* där undervisningen grundar sig i elevernas bakgrund och intressen. I vår studie ställer vi diskurserna i relation till fritidshemmets läroplan.

Förord

Speciellt tack till Catarina Andishmand för ditt arbete som handledare och din vägledning under arbetets gång. Vi vill även tacka de som ställde upp på intervjuer och alla andra involverade parter som gjorde detta arbete möjligt.

Abstract	2
Förord	3
Inledning	6
Syfte/ Frågeställningar	7
Begrepp som vi använder	8
Litteraturgenomgång fritidshemmet	9
Tidigare forskning	10
Olika perspektiv på språkinlärning	10
Enspråkig norm	10
Transspråkande	11
Teoretiska utgångspunkter	12
Socialkonstruktivism	12
Diskursanalys som teori och metod	12
Metod och genomförande	14
Urval	14
Deltagare	14
Intervjuer	15
Observation	15
Dokument	15
Validitet och Reliabilitet	16
Etiska överväganden	16
Databearbetning	17
Analysförfarande	17
Metoddiskussion	17
Resultat	19
I skolan pratar vi svenska	19
Enspråkig norm	19
Bristperspektiv	20
Dubbelt enspråkig norm	20
Interkulturellt förhållningssätt	22
Sammanfattning	24
Diskussion	25
Fritidshemmet som plattform för ett transspråkande förhållningssätt	25
Etnocentriskt perspektiv	26

Svenska som huvudspråk	27
Undersökningen relevans för skolan	27
Framtida forskning	28
Referenslista	29
Bilaga	32

Inledning

Var femte barn i Sverige har utländsk bakgrund. Det vill säga 20 procent av alla barn som inte fyllt 18 år är födda utomlands eller har två utländska föräldrar (SCB, 2013). Det innebär att personal i fritidshem nu har en stor andel nyanlända elever i sin verksamhet (Lahdenperä, 2018b). De nyanlända utgör därmed en stor andel av elevgruppen. Följderna av en ökad mångfald i det svenska samhället har blivit att personal dagligen får möta flerspråkiga elever och vårdnadshavare med olika kulturella bakgrunder, vilket ställer höga krav på personalens interkulturella kompetens vid och pedagogiska strategier i undervisningen och bemötandet av vårdnadshavare.

Enligt Skolverket (2018) ska undervisningen i fritidshemmet anpassas till varje elevs behov och förutsättningar, där undervisningen skall utgöra en helhet för eleverna med inslag av lärande, utveckling och omsorg. Undervisningen ska främja ett fortsatt lärande och grunda sig i elevens tidigare erfarenheter, språk och kunskaper. Fritidshemmets undervisning skall sträva efter att skapa möjligheter för elever med annat modersmål än svenska att få använda både sitt modersmål och svenska. Ett sådant perspektiv har rekommenderats i senare forskning. Det vill säga att skapa möjligheter för flerspråkiga elever att utveckla identitet, kunskap och språk genom ett transspråkande förhållningssätt (Lahdenperä, 2018b).

Pirjo Lahdenperä (2018a) skriver att all personal oberoende av sin behörighet eller befattning skall kunna arbeta för att främja alla elevers undervisning. Skolan och fritidshemmets undervisning skall vara en kulturell social mötesplats men även en spegelbild av vårt samhälle. Genom undervisning skall elever få möjligheten att utveckla en trygghet i en modern och internationaliserad värld. I läroplanens värdegrund står det att samhällets internationalisering ställer höga krav på förmågan att leva i en kulturell mångfald. Skolan är en social och kulturell mötesplats där förståelse för det gemensamma och andra kulturer är viktigt att utveckla (Skolverket, 2018, s.7).

Skolinspektionen (2018) har i sina granskningar påtalat vikten av att lärare arbetar språkutvecklande under elevernas hela dag. Skolinspektionen menar att det är viktigt att det finns lärare på skolan som besitter kompetens att bedriva en undervisning som har inslag av språkinläring i alla ämnen och aktiviteter. I Skolverkets (2016a) allmänna råd står det att barn i åldrarna 7-16 år som är bosatta i landet har skolplikt och rätt till utbildning. Detta gäller alla barn i åldrarna 7-16 år oberoende om man har ett medborgarskap eller ej. Skolan skall som enhet arbeta kollegialt med undervisningen för nyanlända elever, detta betyder att alla på skolan skall vara medvetna om undervisningen som bedrivs och ha riktlinjer för att arbetet bedrivs.

Syfte/ Frågeställningar

Enligt Skolverket (2018) ska undervisningen anpassas till varje elevs behov och förutsättningar. Den ska främja ett fortsatt lärande och grunda sig i elevens tidigare erfarenheter, språk och kunskaper. Fritidshemmets undervisning ska sträva efter att skapa möjligheter för elever med annat modersmål än svenska att få använda både sitt modersmål och svenska. Syftet i vår studie är att undersöka hur personal i fritidshem talar om nyanlända och flerspråkiga elevers språk i verksamheten.

- Hur beskriver personal i fritidshem sitt förhållningssätt till flerspråkighet?
- Vilka diskurser blir synliga?
- Hur beskriver personal i fritidshem att de arbetar med ett transspråkande förhållningssätt i undervisningen på fritidshemmet?

Begrepp som vi använder

Nyanlända elever

Enligt Skolverket (2016, s.11) är nyanlända elever en heterogen grupp som har olika bakgrunder. Detta innefattar asylsökande, arbetskraftsinvandrare, svenska medborgare som bott utomlands och inte gått i svensk skola, elever som kommit ensamma eller med vårdnadshavare. Det gemensamma för nyanlända elever är att de ofta bytt sammanhang som de befinner sig och oftast inte har svenska som sitt modersmål.

Transspråkande

Transspråkande är ett begrepp som kommer från en skola i Storbritannien där man försökte beskriva ett förhållningssätt för lärare som involverade elevernas hela språkliga repertoar för att kunna lösa elevernas uppgifter. Hela elevernas språkliga repertoar innebär att eleverna fick tillåtelse att använda alla sina semiotiska kunskaper men även de språkliga kunskaperna. Semiotiska kunskaper betyder ett sätt att skapa mening genom tal och gester. (Paulsrud, Rosén, Straszer & Wedin, 2018).

Flerspråkighet

Individer som behärskar att tala fler än ett språk (Wedin & Wessman, 2017).

Interkulturalitet

Ett gränsöverskridande förhållningssätt där man skapar mening och kultur i samspel med varandra. Det grundar sig i jämlikhet och öppenhet (Lahdenperä, 2018a).

Monokulturellt tankesätt

Ett tankesätt där likhet är eftersträvansvärt och de som inte passar in i den rådande normen ska assimileras in i den (Lahdenperä, 2018b).

Etnocentriskt perspektiv

Andra beteenden och kulturer anses vara avvikande och felaktigt gentemot den svenska normen (Lahdenperä, 2018b).

Litteraturgenomgång fritidshemmet

Enligt Skolverket (2018) ska undervisningen på fritidshemmet utgå från elevernas intressen, behov och erfarenheter. Undervisningen ska ta tillvara på olikheter och visa elever att det finns flera sätt att vara och tänka på. Elever som har annat modersmål än svenska ska ges utrymme att få använda sitt modersmål samt det svenska språket på fritidshemmet.

I kommentarmaterialet till läroplanens fjärde kapitel står det för att det ska bli möjligt att nå de mål som läroplanen skriver behövs ett klimat där olika språk ses som tillgångar och elevernas intresse för olika språk uppmuntras. Det kan till exempel vara att ha litteratur på olika språk tillgängligt på fritidshemmet. Fritidshemmet ger också utrymme för elever med annat modersmål att delta i andra sammanhang än de som de deltar i under skoltid och hemma. När de leker, samspelar med andra elever stimulerar det deras språkutveckling (Skolverket, 2016b, s.14).

I december 2018 kom en webbkurs för personal i fritidshem som fokuserade på att öka kompetensen att jobba med ett interkulturellt förhållningssätt. Interkulturellt förhållningssätt ställs emot ett monokulturellt tankesätt som innebär att man strävar efter att alla ska vara lika den svenska normen. Det monokulturella tankesättet menar att elever som kommer nyanlända till Sverige ska assimileras in i den norm som redan existerar. Detta är ett etnocentriskt perspektiv och innebär att man ser olikheter som något avvikande. Interkulturalitet är till skillnad mot detta ett förhållningssätt som innebär en växelverkan mellan olika parter. Det innebär ett gränsöverskridande arbetssätt där olika personer tillsammans skapar en kultur i samspel med varandra (Lahdenperä, 2018b).

Webbkursen skriver också om ett transspråkande förhållningssätt som ska sätta sin prägel på all undervisning som sker på fritidshemmet. Det beskrivs som social rättvisa och social praktik att ha strategier för att ha en undervisning som ska vara tillgänglig för flerspråkiga elever. Transspråkande ska inte ses som en undervisningsmetod utan det är ett förhållningssätt till flerspråkighet som ska genomsyra hela verksamheten (Svensson, 2018).

Andersson (2013) skriver att fritidspedagoger upplever att de har lägre status än klasslärare. Fritidspedagoger får anpassa sig i lärarnas ramar och får en underordnad position i relationen mellan lärare och fritidspedagoger.

Tidigare forskning

Olika perspektiv på språkinläring

Historiskt sätt har det enligt Kirsch (2018, s.41) varit vanligt att ha en konservativ syn på flerspråkighet, där man ansåg att språk lärdes bäst separat från varandra. Man ansåg att språken kunde kontaminera varandra och göra båda språken sämre. Jørgensen (2008, s.163) identifierar fyra olika sätt att förstå sig på språkinläring.

Enspråkig norm anser att man lär sig språk bäst genom att fokusera på ett språk i taget medan *dubbelt enspråkig norm* innebär att de som kan två språk kan när som helst använda de två språken men de använder bara ett av dem när de väl använder dem. En *integrerad tvåspråkig norm* innebär att personer som behärskar två språk kan när som helst vara flexibla i sitt språk för hur samtalet och kommunikationen ser ut i stunden. *Polyvilingvistisk syn* eller *flerspråkig norm* som menar att när man uttrycker sig språkligt använder man hela sin språkliga repertoar oberoende på hur väl de kan språken.

Enspråkig norm

Enligt språklagen är det svenska språket huvudspråk och i denna diskurs kan det svenska språket ses som limmet som håller ihop Sveriges invånare. Utan kunskap om det svenska språket får en inte tillgång till det svenska samhället och en lyckad integration av nyanlända innebär då att det svenska språket är huvudfokus (Rosén & Bagga-Gupta, 2015, s.63). Siekkinen (2017) skriver att lärarna inte tar hänsyn till de språkkunskaper flerspråkiga elever redan besitter. Om en elev talar fler språk än svenska språket blir det likställt med att eleven har brister i svenska språket. I de diskurser som finns om svenska som andraspråk konstrueras elever till avvikare och elever med behov av särskild undervisning. Dessa elever särskiljs från och jämförs med en enspråkig och homogen elevnorm vilket kan skapa ett utanförskap.

Siekkinen menar att fokus läggs på elevernas brister i jämförelse med den enspråkiga elevnorm som finns på skolan och i styrdokumentet (Siekkinen, 2017, s.44). Elever med svensk bakgrund ses som det normala och gör att elever med utländsk bakgrund ses som avvikare (Bunar, 2010, s.25). Enligt Runfors (2003, s.226) kan visionen om att jobba för att det inte ska finnas några olikheter i elevgruppen göra att strävan efter likhet blir ännu tydligare och effekten av detta blir att olikheter snarare ses som något som ska försvinna och att dessa elever ska bli en del av den "svenska" normen.

Lundberg (2015, s.248-249) skriver i sin avhandling om en skolas skolutvecklingsplan som skulle främja ett flerspråkigt och interkulturellt identitetsskapande men i praktiken blev ett stödprogram för de elever som var flerspråkiga att få dem att integreras i den dominerande svenska normen på skolan. Om en elev hade ett annat modersmål än svenska värderades det inte lika högt som det svenska språket och antydde att eleven inte var "svensk." Elevens modersmål var sällan något som användes som utgångspunkt i skolvardagens undervisning.

Svårigheten av att få in mångkulturella inslag i undervisningen skriver Gruber (2007, s.102) om i sin avhandling. Lärare har en tendens att se det mångkulturella som något som ska läggas till i den befintliga undervisningen och att man inte hinner med det på grund av tidspress. Det kan också vara en strävan att se alla barn som lika som gör att eleverna bedöms utifrån vad de inte kan.

Svenska som enspråkig norm är framträdande i läroplanen enligt Rosén (2017) på grund av att den flerspråkiga individen inte är klart utskrivet och synlig i läroplanen. Det svenska skolsystemet kan på ett plan ses som att det stöder den flerspråkiga individen genom modersmålsundervisning men håller samtidigt fast vid en enspråkig norm där andra språk ses som främmande språk. Johnson (2011) menar att om styrdokument istället skriver fram flerspråkighetens värde som en resurs i undervisningen ger det utrymme för en skola som främjar flera språk, både inhemska och minoritetsspråk.

Transspråkande

Studier visar att flerspråkiga elever använder hela sitt språkregister dynamiskt och flexibelt. Begreppet "translanguage" används för att beskriva hur man använder en elevs hela språkliga repertoar utan att ta hänsyn till politiska och sociala begränsningar som språket har. Det är ett sätt för lärare och elever att mötas och skapa mening mellan språken (Kirsch, 2018, s.41). Kirsch studie visade att genom arbete med translanguage fick eleverna förutsättningar att kommunicera, konstruera kunskap och anta en flerspråkig identitet. Det visar också de hegemoniska krafterna i utbildningssystemet som får lärare att värdera vissa språk över andra (Kirsch, 2018, s.52). Begreppet har översatts på svenska till transspråkande av Paulsrud, Rosén, Straszer & Wedin (2018, s.12-14). De skriver att språk i sig inte är något bestämt som kan stämplas som separata från varandra utan att de gränser som dras mellan språk bygger på ickespråkliga grunder. De menar att det är sociala, politiska och etniska aspekter som påverkar och därmed ses språk som en social konstruktion. Att se språket som separata objekt har sin grund i nationalism och kolonialism.

En studie gjord av Wedin & Wessman (2017, s.885-886) skriver att användning av elevers olika språkliga och kulturella bakgrunder är viktigt för att se elevernas identitet och för att bygga vidare på deras identiteter. I forskningen har de flerspråkiga eleverna fått skriva flerspråkiga texter och använder sig av digitala verktyg, flerspråkig personal och andra redskap. Genom att växla språk och använda de olika redskapen hjälper det eleverna att öva sin flerspråkighet.

Wedin (2017, s.46-47) skriver om ett arbete med identitetstexter där eleverna blev uppmuntrade att använda sig av sina varierande språkliga resurser. Hon skriver att många andraspråkselever känner att deras sociala status, religion och deras identitet inte värderas som de ska i samhället. Syftet med arbetet av identitetstexter var att eleverna skulle skriva sagor på sina olika språk för att ta till vara på sina språkliga resurser och för att få deras identiteter bekräftade. Wedin (2017) menar att identitetstexter är en del av ett teoretiskt ramverk som visar de sociala maktrelationerna och hur de avspeglas i utbildningens dokument och struktur. Cummins (2000, s.281-282) använder sig av begreppet transformativ pedagogik vilket innebär att man försöker skapa mönster mellan lärare och elever som utmanar de sätt som skolan traditionellt sett på ekonomiska och sociala olikheter. Cummins

forskning har gjorts i Storbritannien på elever med fler språk än engelska. Likt Wedin (2017) och Kirsch (2018) belyses vikten av att hämta från elevernas egna erfarenheter. Cummins (2000) skriver fyra strategier för att få eleverna att förvärva språkliga kunskaper i skolsammanhang: bygga på elevernas bakgrundkunskaper, utgå från elevernas personliga erfarenheter, främja ett utvecklat samtal genom diskussion och skrivning och hjälpa eleverna att läsa om centrala delar av texter (Cummins, 2000, s.282).

Teoretiska utgångspunkter

Socialkonstruktivism

Inom socialkonstruktivismen hävdas det att vår upplevelse av världen är socialt konstruerad. Det innebär att det är sociala processer som gör att vi upplever världen på ett visst sätt. Den kunskap som vi besitter kommer från språket som vi tagit del av sedan barnsben. Vårt medvetande kommer alltså från att vi har ett språk som konstruerar verkligheten för oss. Vår uppfattning av vad olika saker betyder kommer från språket. Socialkonstruktivismen tar inget för givet utan anser att allting kan utforskas. Detta synsätt är till stor hjälp för att ifrågasätta den verklighet som vi ser som naturlig (Barlebo Wenneberg, 2000, s.12-13).

Socialkonstruktivismen kan delas in i fyra olika riktningar, det finns det kritiska perspektivet, sociologisk teori, kunskaps teori och ontologisk ståndpunkt. Likheten mellan alla dessa är att en ser sociala företeelser som konstruerade och inte naturliga men hur radikalt en anser att verkligheten är socialt konstruerad är det som skiljer sig. Den ontologiska ståndpunkten anser att all verklighet är socialt konstruerad medan det kritiska och den sociologiska fokuserar mer på sociala processer mellan människor och institutioner i samhället (Barlebo Wenneberg, 2000, s.14-15).

Diskursanalys som teori och metod

Vi utgår från Ernesto Laclau och Chantal Mouffes diskursteori. Diskursteori bygger på att man ser det sociala som något man kan analysera med hjälp av diskursanalytiska redskap. Enligt diskursteori pågår det ständigt en social strid om definitioner av samhälle och identiteter. Detta eftersom inget anses vara en färdig sanning som alla kan ställa sig bakom. Diskursanalysens syfte blir då att kartlägga de sociala processer där man kämpar om hur tecknens betydelse ska fastställas och hur vissa tecken blir så institutionaliserade att de anses vara helt naturliga (Winther Jorgensen & Philips, 2000, s. 31-32).

Makt och kunskap hade enligt Foucault en tydlig koppling till varandra och beroende på vilken tids och samhällsepok vi människor befinner oss i finns det speciella makt och kunskapsregimer kopplade till dessa epoker vilket resulterar i olika sanningar. Foucault menar på att sanningen och makten är sammanhängande och att beroende på vad för epoker vi befinner oss i kan sanningen variera. Sanningen är något som formas av oss människor och den innehåller både en etisk innebörd och en politisk innebörd. Foucault fann ett intresse i vad för betydelse sanningen härstammade ifrån och varför sanningen var möjliggjord på olika platser, med andra ord vad för bakgrund grundade sig sanningen i. Genom historien har

definitioner formats och förändrats och därigenom har även människor formats, en man och en kvinna har genom historien setts på olika sätt i förhållandet till makt, vissa saker som är sanningen idag skulle vara väldigt känsliga inslag tidigare i historien där människan som grupp hade en annan uppfattning (Nilsson, 2008, s.80-83).

Winther Jorgensen & Philips (2000, s.48-49) menar att inom diskurser finns det olika positioner som subjekten kan inta. Subjekt är individerna i diskurserna. Till exempel i skolan finns positionerna lärare och elev och till dessa positioner finns vissa förväntningar. Teorin menar att ingen diskurs är så pass total och sann att den kan etablera sig som den enda sociala diskursen. Diskurser står alltid i strid med andra diskurser och en individ kan befinna sig i flera olika diskurser beroende vilken situation en befinner sig i. Diskursteorin utgår från att subjektet är *splittrat*, som menas att det aldrig blir sig självt fullt ut. Utan att man får sin identitet genom de olika diskurserna man befinner sig i. Identitet är att man känner identifikation med subjektpositioner i en diskursstruktur. Vem man är och vem man inte är i diskursiva praktiker sorteras och knyts ihop i vad som kallas *ekvivalenskedjor*. Det innebär att ens identitet alltid ställs i relation till andra diskurser, man är något för att det finns något man inte är och identitet är alltid något som kan förändras.

Subjekt har flera identiteter beroende vilken diskurs man befinner sig i, detta kallas *decentrering* och individer har möjligheten att identifiera sig på olika sätt i situationer detta kallas *överdeterminering* (Winther Jorgensen, 2000, s.51-52).

Gruppbildning kan då ses som man reducerar vissa identitetsaspekter och framhäver andra. Diskursteorin menar att grupper skapas genom *ekvivalenskedjor* och det behöver nödvändigtvis inte vara de som befinner sig i gruppen som skapar gruppen. För att en grupp ska kunna existera behöver gruppens existerande uttryckas i tal. Detta eftersom de inte existerar i det sociala på förhand. En grupp kan vara något som samhället definierat och de som befinner sig denna gruppen kanske identifierar sig som något annat (Winther Jorgensen, 2000, s.51-52). Foucault talar om en osäkerhetsfaktor som kan framkallas när den som innehar makten inte vet hur den skall gå tillväga och detta leder till handlingar som får effekter för förhållanden och att denna osäkerhetsfaktor kan finnas på olika nivåer både högt politiskt men också lågt på individnivå, vilket kan leda till att social grupp kan konstrueras och produceras genom andras syn på gruppen utifrån. Denna osäkerhet kan skapa oskrivna lagar men som genom historien förändras som till exempel vissa gruppers sociala erkännande eller friheten att yttra sig (Nilsson, 2008, s.86-89)

Winther Jorgensen & Philips (2000, s.54-56) skriver att kampen om betydelsebildning ständigt är närvarande. Diskurser kan vid vissa tidpunkter anses som bestämda men de är alltid föränderliga. Teorin använder begreppet *antagonism* som begreppet för konflikter mellan diskurser. *Hegemoni* är begreppet för hur en diskurs kan ses som den objektivt sanna. Den hegemoniska interventionen har trätt i kraft när en diskurs dominerar i ett fält där det tidigare uppstod konflikt.

Diskursanalysen uppgift är att upplösa hegemoniska diskurser. Begreppet för detta kallas *dekonstruktion*. *Dekonstruktion* visar att hegemoniska krafter inte är bestämda utan att det som utgör de hegemoniska diskurserna kunde blivit sammansatt på ett annat sätt. Man försöker med diskursteorin visa att de strukturer som formar vår värld och samhälle är resultatet av politiska och processer som har konsekvenser på det sociala.

Metod och genomförande

För att kunna besvara vår problemformulering behövde vi hitta fritidshem som aktivt arbetar språkutvecklande och inkluderande med nyanlända elever. Vi har gjort vår studie på två skolor i två olika områden som skiljer sig åt socioekonomiskt och vad gäller antalet nyanlända elever i klasserna. Intervjuer har gjorts med personal i fritidshem på Maxskolan och Lenovoskolan. Valet att intervjua personal på dessa fritidshem föll på att personal respektive rektor beskrev att de arbetar språkutvecklande och har ett aktivt integrationsarbete på skolan.

Urval

För att kunna besvara vår frågeställning behövde vi hitta fritidshem som aktivt arbetar med vårt fokusområde. I processen av att hitta fritidshem som aktivt arbetar språkutvecklande och inkluderande med nyanlända elever, fick vi söka oss fram genom att samtala med olika fritidshem för att hitta Maxskolan och Lenovoskolan, det kunde vara genom tips från andra fritidshem vi ringde under processen eller från lärarkollegor. I sökandet efter fritidshem så valde vi att medvetet inte intervjua personer eller fritidshem vi arbetat på eller har någon koppling till för att kunna utforma våra intervjuer utan förutfattade meningar. Vid första kontakten med dessa fritidshemmen berättade vi tydligt att det var en studie och att vi vill intervjua personal på fritidshem där man arbetar aktivt språkutvecklande och inkluderande med nyanlända elever. När vi fann dessa två fritidshem var det dags att hitta intervjudeltagare som jobbade på fritidshemmet, vilket var personalen eftersom vi riktade vårt fokus för hur personalen talade om språkutveckling och nyanlända elever. Inom fritidshemmet är det ej ett krav att vara behörig som grundlärare i fritidshem för att arbeta på ett fritidshem. För att vi skulle kunna få en realistisk tolkning av hur fritidshems personalen talar ville vi intervjua behörig personal men även obehörig personal. Vilket gjorde att valet av fritidshem eller personal ej varit slumpmässiga utan vi har haft krav under processen och dessa krav var tvungna att uppfyllas för att vi skulle intervjua personalen och fritidshemmen som var delaktiga i studien. Vi lyckades finna sex deltagare som var personal på dessa två fritidshemmen, fyra stycken på Maxskolan där alla var behöriga och två stycken på Lenovoskolan där båda var obehöriga däremot var en av dessa två deltagarna behörig som klasslärare och utbildad på en annan kontinent. Det enda kravet vi ville ha reda på innan deltagarna var intervjuade var ifall de var behöriga eller obehöriga, vi hade inga förkunskaper och inga specifika förkunskaper som skulle baseras på kön, ålder eller bakgrund. Deltagarna var behöriga och obehöriga men de hade även olika många år i yrket.

Deltagare

Nicko, Maxskolan, behörig lärare årskurs F-3

Jackie, Lenovoskolan, obehörig personal

Alex, Lenovoskolan, utbildad på annan kontinent som lärare.

Mika, Maxskolan, behörig lärare i fritidshem

Sasha, Maxskolan, behörig lärare i fritidshem
Kim, Maxskolan, behörig lärare årskurs F-3

Intervjuer

Vi använder oss av intervjuer som främsta informationskälla. Merriam (1994, s.86) skriver att intervjuer används för att få information som någon annan innehar. Man vill veta vad någon annan tycker, tänker och vet inom det ämnet som man valt. Vi använder oss av delvis strukturerade intervjuer som innebär att de styrs av färdiga frågeställningar och teman som vi vill utforska. Men frågeordningen och samtalet sker mer som ett vanligt samtal där forskaren kan ta vara på hur samtalet utvecklas och ta vara på nya frågor som dyker upp under samtalets gång. Om en intervju blir framgångsrik eller inte beror på intervjuarens förhållningssätt, den som intervjuar bör veta vad för slags information man söker för att kunna lägga upp en bra intervjustrategi (Merriam, 1994, s.88-89). Vår intervjuguide är baserad på tidigare forskning och teori samt observationer på de olika fritidshemmen.

Vi har gjort sex intervjuer med personal i fritidshemmet. Vi har intervjuat utbildad och outbildad personal eftersom de fritidshem vi besökte hade flera olika befattningar på fritidshemmet.

Observation

Observationer kan användas för att belysa beteendet i stunden och i praktiken. När man observerar bör man ta hänsyn till hur miljön ser ut, vilka deltagare som är med, vad det är för aktiviteter som sker, hur länge varar olika aktiviteter och händelser och faktorer som anses svårfångade (Merriam, 1994, s.102-104). För att kunna ställa relevanta frågor till personal som arbetar i verksamheterna valde vi att först observera verksamheten vid två tillfällen för att samla mer information till intervjuguiden.

Dokument

Dokument är intressant att analysera för att de ofta produceras i annat ändamål än inom forskning. Det kan vara politiskt såsom till exempel styrdokument. Merriam beskriver dokument som information som samlats via andra tillvägagångssätt än observationer och intervjuer. Dokument används som en term för skriftliga källor som kan användas i studier och undersökningar. Dokument finns det en bred definition för inom skriftliga källor, dessa definitioner kan vara tidningar, dagböcker, romaner och styrdokument som till exempel skollagen och läroplanen. Merriam menar på att det finns fördelar och nackdelar med att använda dokument för att man skall kunna bedöma värdet av en informationskälla. När man använder sig av ett dokument bör man tydliggöra ifall kunskaperna och informationen är relevant för ens forskning och frågeställning (Merriam, 1994, s.117-118). Vi använder oss av analys av styrdokument och policydokument.

Validitet och Reliabilitet

Merriam (1994) skriver om vikten av utveckling och effekt inom det pedagogiska fältet, både i det praktiska men även inom de teoretiska aspekterna. Utvecklingen och effekterna sker genom forskning och denna forskning måste vara pålitlig och trovärdig. Resultatet av forskningen skall enligt Merriam vara riktig för andra forskare, lärare och läsare

Validitet beskrivs av Merriam om ens forskningsresultat kan stämma med hur verkligheten ser ut. Frågan som besvaras inom validitet är: Mäter forskaren det som hon eller han har riktat sitt fokus emot? Samtidigt menar Merriam att verkligheten som man forskar om ej är endimensionell och ständigt föränderlig beroende på vad för erfarenheter deltagarna samlar på sig.

Reliabilitet inom forskning handlar om att ifall man repeterar samma undersökning som forskare lär man se att resultatet upprepas? Enligt Merriam som menar på att människan är en föränderlig varelse vilket kan betyda att även resultatet kan bli föränderligt, däremot kan liknande forskning uppkomma och att ens tidigare forskning kan vara relevant för ny forskning inom samma område. I vår kvalitativa studie har vi stärkt vår validitet och reliabilitet genom att använda oss av tidigare forskning, dokument, intervjuer och observation för att forma intervjufrågorna (Merriam, 1994, s. 174-180).

Etiska överväganden

I vårt examensarbete kommer vi att följa de fyra huvudkraven för forskningsetiska principerna som Vetenskapsrådet (2002) skrivit fram gällande de etiska överväganden man gör inom forskning. De fyra huvudkraven är följande: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.

Inom informationskravet har vi informerat alla deltagare och aktörer om vårt arbete, arbetets syfte och vilka villkor som deltagarna har rätt till. Detta betyder att de även får informationen om att deras deltagande är frivilligt och att de kan avbryta sin medverkan när som helst under arbetets gång. Vi informerar även om alla riktningar och inslag som arbetet kan ta för att göra dem medvetna deltagare om vad de ställer upp på.

Vi har följt samtyckeskravet genom att alla deltagare och aktörer gett oss ett muntligt samtycke för deltagandet i vår studie. Alla som deltagit i vår studie är lärare på fritidshemmet men vi har även fått samtycke från deras chefer vilket är skolrektorn, även fast skolrektorn ej blivit intervjuad har vi sökt samtycke från alla involverade individer.

De individer som varit involverade i vårt arbete har blivit informerade om att de deltar på sina egna villkor och att de kan avbryta deltagandet när som helst under processen utan att de får några följder för det. Deras egna villkor i detta sammanhanget betyder att deltagarna ej blivit utsatta för påverkan eller påtryckningar.

Inom konfidentialitetskravet har vi aidentifierat alla individer som deltagit i studien för att utesluta all slags identifiering av deltagarna. Vi har även valt att aidentifiera fritidshemmen som besökts.

Genom att följa nyttjandekravet har vi enbart använt vår empiri i forskningsändamål och inte för något annat syfte. Genom att vi avidentifierat vår empiri skall det ej beröra eller ge deltagarna några följder.

Databearbetning

Vi har transkriberat våra intervjuer och utefter dem hittat *ekvivalenskedjor* alltså nyckelord som kom fram under intervjuerna. Vi har använt oss av färgkodning för att sortera de olika begreppen som personalen använder för att se samband och olikheter på hur personal i fritidshem talar om nyanlända och flerspråkiga elevers språk i verksamheten.

Vi fokuserade på hur personalen använder begrepp och talar om interkulturalitet på fritidshemmet. Det vi fann var att personalen pratade olika om sitt arbetssätt och hur de upplever flerspråkighetens roll i fritidshemmet och skolan som stort.

Analysförfarande

Efter att vi färgkodat materialet fick vi fram tre olika diskurser som visade på hur lärare pratar om nyanlända och flerspråkiga elevers språk på fritidshemmet. Genom att studera personalens olika utsagor och genom att sätta dem i relation till tidigare forskning blev dessa diskurser synliga. Då vi har använt oss av diskursteori uppfattar vi deras språk och hur de pratar om ämnet som en upplevelse av världen som förstås av att man befinner sig i sammanhang som gör att ens bild av världen ser ut på ett visst sätt.

Metoddiskussion

Merriam (1994, s.83) beskriver att det finns två sätt att presentera information, det första sättet är kvantitativ information där man till exempel presenterar siffror och statistik vid resultatredovisningen. Vi har valt att presentera kvalitativ information vilket innebär att man försöker samla information genom de ord som förmedlas, i vårt fall intervjuade vi personal i fritidshemmet och det var genom deras ord som vi skapade vår empiri/data. I vår metod beskrev vi att genom samtal med våra deltagare samlade vi vår empiri, vilket gjorde att våra frågor ej var riktade för att få syn på ett specifikt resultat, ordet var fritt inom vår frågeställning.

Inledningsvis hade vi en tanke om att göra observationer och intervjuer, observationerna skulle då innebära att vi fått en större bild av verksamheten och att observationerna skulle utgöra en del av vår empiri/data. Efter samråd med vår handledare i studien valde vi att observationerna kunde ge oss en möjlighet att ställa frågor som var relevanta för vår frågeställning kopplat till fritidshemmen vi besökte i samband med intervjuerna. Eftersom vårt fokusområde var att få reda på hur personal på fritidshemmet talade så var observationer inte ett passande inslag för empirin men de var viktiga för att få fram frågor till intervjuguiden.

Vi diskuterade även det som Merriam (1994, s.85) beskriver som triangulering där man som forskare använder sig av flera olika metoder vid en studie som bland annat, observationer, intervjuer och fysiska belägg för att undersöka det man är intresserad av. Triangulering skulle kunna vara ett framtida utvecklingsområden för liknande studier för att få syn på fler aspekter inom fritidshemmet. Merriam (1994, s.46) påpekar även vikten utav kvalitativa fallstudier för att empirin blir förankrad i verkliga händelser. Det ger studien en styrka som även kan användas till framtida studier, som kan bidra till att man utvecklar praktiken inom pedagogik. I vår studie använde vi oss utav det Merriam(1994, s.88) beskriver som delvis strukturerade intervjuer. Inledningsvis hade vi format frågor som baserats på tidigare forskning och teori men för att kunna forma frågorna mer specifikt för fritidshemmen vi besökte kunde frågorna vi ställde korrigeras efter vi observerade fritidshemmets verksamhet. Delvis strukturerade intervjuer är enligt Merriam (1994, s.88) då man som intervjuare vill ha en viss information av deltagarna däremot så sker ej frågorna i en bestämd ordning, intervjun sker som ett samtal vilket gör att intervjun kan vara öppen för nya ideer och att forskaren ej begränsar utrymmet för empirin som utgörs av deltagaren. Vilket ledde till att deltagarna var fria att besvara de frågor som vi ställde och beroende på hur de svarade kunde vi ställa andra frågor som gav oss fler kommentarer som kunde forma vår empiri.

Resultat

Vi har använt oss av diskursteori för att få fram detta materialet och för att sedan analysera det. Genom transkriberade intervjuer har vi sett samband och olikheter som gör att olika diskurser kunde ses. Det är inte heller så att en personal alltid befinner sig i samma diskurs konstant utan personalen kan finna sig i flera diskurser samtidigt.

Här presenterar vi vår studies resultat tillsammans med vår analys. Detta i relation till syftet och forskningsfrågorna vi presenterat. Nedan redovisar vi de olika diskurser vi identifierat genom analys av vårt resultat.

- I skolan pratar vi svenska
- Dubbelt enspråkig norm
- Interkulturellt arbetsätt

I skolan pratar vi svenska

Enspråkig norm

Diskursen om den enspråkiga normen visade sig i intervjuerna med Mika och Jackie. *Ekvivalenskedjorna* fann vi genom begreppen personalen använde sig av. I den *enspråkiga normen* pratar personalen om nyanlända och flerspråkiga elever som elever som ska förstå hur det är i Sverige, de ses som elever med svårigheter och de ses som avvikare från normen. I följande citat beskriver personal i fritidshemmet hur eleverna i skolan behöver kunna prata svenska i skolan och hur nyanlända elever beskrivs utifrån sina brister.

“Vi försöker få dem att prata så mycket svenska som möjligt liksom för att dom andra barnen ska förstå för att all personal ska förstå och att dom ska komma in i det att de ska prata svenska liksom här i skolan.”(Jackie)

Personalen utvecklar:

“Vi har inte arbetat med deras ursprung och såna saker och använt deras språkkunskaper har vi inte gjort.” (Jackie)

När samma personal berättar hur hen önskade att ett lyckat integrationsarbete skulle fungera på fritidshemmet svarar hen:

“Vi behöver ju mer tydliga linjer såhär riktlinjer för att veta hur vi ska tillmötesgå dem och föräldrarna för att dom ska förstå hur det är här.” (Jackie)

Den enspråkiga normen visar sig också när Mika beskriver hur hen tidigare har jobbat med att ha flera alfabet från flera länder i klassrummen och diskuterat olikheter och likheter mellan språk med eleverna. Hen beskriver att all personal inte hade samma syn som hen på det:

“Sen hade vi några där i kollegor som ibland tyckte att ah är det så bra då? De kanske blandar ihop det(språken) och man borde koncentrera sig på bara vårt alfabet.” (Mika)

Argumentet för att elever inte ska använda sitt modersmål under skoltiden beskrivs av Jackie:

“Om man viskar till varandra, kan inte bara liksom ha ett hemligt språk på det sättet på deras språk så ingen annan förstår dom för då kan dom ju prata om dumheter eller vad som helst som vi inte förstår.” (Jackie)

Kirsch (2018) skriver att det historiskt har varit vanligt att separera språk för att man ansett att man lär sig språk bäst ett i taget. Enligt Rosén (2017) är den enspråkiga normen tydlig i läroplanen för att den ser på andra språk än svenska som främmande språk. I intervjun med Jackie kan det tolkas som att elevernas modersmål ses som ett främmande språk som inte hör hemma i den svenska skolan eftersom man kan ha hemligheter från lärare och elever.

Bristperspektiv

När lärare pratade om hur de arbetar med nyanlända elever beskrivs de som elever med svårigheter. I intervjun med Mika:

“Hos oss är ju inkludering handlar väldigt mycket om de barnen som har olika svårigheter eller är diagnostiserade eller vad man ska säga men det är många barn som uppvisar lite samma behov av anpassningar och inkluderingstänk” (Mika)

Bristperspektivet visar sig också i en annan intervju när Jackie berättar om hur personalen på skolan får förhålla sig till nyanlända elever. Detta på en annan skola med flera nyanlända elever:

“Vi har lite mer överseende, eftersom vi hade två helt nyanlända som inte kunde nästan, asså de kunde knappt någon svenska liksom alls och dom var ju väldigt såhär dom kunde bli väldigt utåtagerande” (Jackie)

Jackie beskriver hur hen arbetar med de andra barnen när detta händer:

“Förklara för dom andra barnen att dom försöka bara vara med och leka liksom men de gör det på sitt sätt.” (Jackie).

Foucault menar att den som har kunskap kan även vara den som förknippas med makt denna makt kan produceras och reproduceras i olika situationer och på olika plan, på individnivå men även på gruppnivå (Nilsson, 2008). Siekkinen (2017) och Bunar (2010) skriver om hur eleverna som har ett annat modersmål ses som avvikare från den svenska enspråkiga normen och hur dessa elever ständigt jämförs med den normen. Jackie berättar hur hen behöver förklara för de andra barnen att de två nyanlända eleverna bara vill vara med och leka men de gör det på sitt sätt vilket kan ses som Bunar (2010) skriver som en avvikelse från de “vanliga eleverna.” Som Foucault menar är de med kunskap innehavare av makt (Nilsson, 2008). Vilket kan leda till att de elever som anses vara avvikande får mindre makt än de som passar i normen.

Dubbelt enspråkig norm

I intervjuerna med Nicko och Alex fann vi en tydlig diskurs som var att personal i fritidshemmet beskriver hur de använder sig av en dubbelt enspråkig norm vid undervisningen. *Ekvivalenskedjorna* i denna diskurs var när personal pratar om att de växlar språk men endast använder ett i taget. När personalen till exempel frågar eleverna vilket språk de vill tala på.

Nedan förklarar Alex en situation som kan uppkomma vid undervisningstillfällen där hen ser sig själv som en bro mellan två språk. Alex är en av lärarna i intervjun som talar ett annat språk som möjliggör en kommunikation med vissa av eleverna som är ömsesidig där båda individerna förstår samma språk som inte är svenska. Alex beskriver att hen använder sin språkliga repertoar för att underlätta vardagen för alla elever som är involverade i undervisningen på fritidshemmet.

“I sig är det så att när det kommer till tillfällen där de inte förstår vad som sker eller ett ord på svenskan då är jag en bro där för att göra så att barnen förstår bland annat genom att översätta” (Alex)

Alex fortsätter berätta om barnens vilja att tala med hen på ett annat språk.

“ibland det är några barn om dom vet att jag pratar deras språk så vill ju dom komma och prata med mig arabiska” (Alex)

Nicko menar på att kunna ett annat språk som arabiska skulle vara en stor tillgång i deras arbetslag och för deras elevgrupp på fritidshemmet.

“Absolut är det en tillgång med flerspråkighet i arbetslaget, hade någon av oss kunnat prata arabiska så hade livet varit sjukt mycket lättare” (Nicko)

Nicko fortsätter berätta att det finns en i personalen som talar en elevs språk och då finns det utrymme i schemat för att låta eleven med ett annat språk göra sig förstådd när det finns möjlighet för det under fritidshemmets tid.

“En i personalen talar arabiska då vet jag ändå att under stunden vi umgås med den personalen så kan det här barnet prata med någon som förstår den fullt ut” (Nicko)

Alex beskriver att undervisningen hen bedriver med nyanlända barn grundar sig genom deras behov, beroende på vad för språk eleverna i stunden vill uttrycka sig på så försöker Alex anpassa sig till situationen.

“Det finns barn som kan mycket faktiskt svenska och då tar vi på svenska, dom barnen som jag kan deras språk så använder jag det språk så vi kommer överens om det” (Alex)

Personalen på Maxskolan skulle behöva någon i arbetslaget som talar arabiska enligt Nicko för det skulle underlätta undervisningen för fler barn som talar ett annat språk. Jørgensen (2008, s.163) beskriver en dubbelt enspråkig norm som ett tillvägagångssätt för en person som kan två språk men använder enbart ett språk i taget, som vid Alex undervisning så talar

hen om ett förhållningssätt där hen använder sig av ett språk beroende på vad för språk eleven hon undervisar vill uttrycka sig på. Alex menar på att när hen och en elev kommer överens om att tala arabiska så kommunicerar de på arabiska men skulle eleven skifta till svenska så skiftar även Alex till svenska, det är ett tydligt exempel på en dubbelt enspråkig norm i undervisningen. Läraren behärskar två språk som kan komma till användning beroende på vad för intresse och behov elevgruppen har.

Interkulturellt förhållningssätt

Att jobba med ett transspråkande förhållningssätt var en diskurs vi fann i intervjuerna med Mika, Alex, Jackie, Nicko, Sasha och Kim. Begreppen som utgjorde *ekvivalencejorna* var när personalen beskrev att de använde sig av elevernas bakgrund och intressen, de uppmuntrade till flerspråkighet, använde sig av olika redskap och resurser för att möta eleverna. Nedan följer exempel på hur personal snappar upp elevens intresse och använder deras språk:

“Man kan säga hej och hejdå och jag märker att flera barn tycker det är jätteintressant till exempel när man har upprop, dom tycker det är jättekul att svara ja på andra språk också så det hjälper ju dom andra barnen också att dom lär sig.” (Jackie)

Alex utvecklar hur flerspråkighet kan användas på fritidshemmet och hur det involverar flera elever:

“Vi har elever som till exempel kommer från kina, så dom pratar kinesiska, så vi frågar de va säger man till exempel hej på kinesiska? Eller hej då på kinesiska? Och så kommer de vissa från ryska dom är nya eller nya barn, då frågar vi dom hur säger man det (hej, hejdå) på ryska? Nej till exempel eller får inte eller tack, såna ord och vi brukar använda dom(ordnen) ibland med dom(barnen).” (Alex)

Jackie beskriver hur de kommunicerar på fritidshemmet när det talade språket inte räcker till:

“Man får ju använda mycket såhär gester och man får ju använda kroppsspråket mycket och även typ man kan ju även om det finns personal då, då kan ju alltid dom medla mellan, sen finns det ju alltid man kan ju använda internet, använda översättning och sånt.” (Alex).

Alex beskriver en planering för att arbeta transspråkande på fritidshemmet:

“Ha karta till barnen och vi visar vilket land varje barns föräldrar kommer ifrån, för alla barn föddes, så vi ser var mamma och pappa har kommit ifrån och vilket språk dom talar och det är en tanke som jag tänker ta på nästa termin, för jag beställde några böcker för det.”(Alex).

Kim berättar hur flerspråkigheten kan användas som en tillgång på fritids:

“En otroligt givande resurs, nej men så att ett språk är ju ett sätt att identifiera sig, att göra sig förstådd på och ju mer språk man har tillgång till här med bakgrunder desto mer kan man ju prata om det här med olikheter som allas lika värde” (Kim)

Nedan beskriver Mika hur hen använder sig av en elevs intressen:

“Den ene killen här nu den som har börjat prata så mycket som ju också har svårt med språket han är väldigt inne i allt som har med räddningstjänst uppdrag och så om det nu är med brandmän och polis”(Mika)

Mika utvecklar hur hen använder sig av elevens intressen för att få flera elever involverade och hur det stärker elevens språk:

“Så försöker man ju att själv hoppa in där i för att det ska bli en lek av det och hålla igång den och förhoppningsvis fler kommer och då, då tränas ju, dels får han ju kamrater på ett annat sätt men han tränar ju också i att tala om vad han vill och hur han menar ” (Mika)

Nedan följer citat om hur en anpassar fritidshemmet verksamhet efter individen:

“Aa alltså man kan ju anpassa undervisningen utifrån elevens exempelvis bakgrund, man kan ju ta utgångspunkt i det.” (Sasha).

“Alla barnen är ju väldigt olika, så en sak som funkar för ett barn behöver nödvändigt inte funka för något annat barn, så det är också väldigt viktigt att man kollar individen för att inkludera den och inte själva vad den har för kategori när den kommer.” (Nicko)

Alex beskriver ett förhållningssätt när hen pratar med andra elever som inte har flera språk och hur hen arbetar med att lyfta flerspråkigheten som en positiv egenskap:

“Tänk på att denna eleven kan ett annat språk mycket bra som ni inte kan som om ni inte förstår vad hen säger så betyder det inte att hen inte förstår någonting utan det är bara det att ni(resterande elever) inte förstår hens språk” (Alex).

Identitet knyts ihop av *ekvivalenskedjor* enligt Winther Jorgensen & Philips (2000) och beroende på hur man talar om elever delas de in olika fack och elevers identitet kan påverkas. Lärarna här försöker möjliggöra en undervisning där man som elev kan känna att man har något att tillföra och ett sätt att kunna ta del av undervisningen. Därigenom skapar man kamrater och försöker göra sig förstådd som elev utifrån sin egna språkliga repertoar. Kirsch (2018, s.41) använder sig av begreppet “translanguage” för att beskriva de socialisationsprocesser som sker mellan lärare och elev men även mellan elev och elev. Translanguage är ett begrepp för två individer som möts på deras egna villkor genom deras språkliga repertoar, det finns inga sociala begränsningar och regler som skall upprätthållas. Mika beskriver hur man kan använda sig av elevernas behov för att utforma undervisningen oavsett om det finns en språklig barriär genom talet så finns det ett intresse som gör att elever kan kommunicera utifrån deras språkliga repertoar. Kirsch (2018, s.42) berättar att genom att möjliggöra en undervisning för translanguage så möjliggör man även att eleverna får känna en tillhörighet och ett kunskapskapande på deras egna villkor. Samtidigt som man främjar en flerspråkig miljö.

Ett transspråkande förhållningssätt visar sig också som något personal uttrycker att de vill jobba mer med men att de för tillfället inte jobbar tillräckligt med det. Mika som tidigare beskriver att hen jobbat med ett transspråkande förhållningssätt på sin tidigare arbetsplats berättar hur det inte blir samma fokus beroende på mängden nyanlända på skolan.

“Sen just det här med att läsa böcker på andra språk eller ha dem tillgängliga på andra språk det är inte heller någonting som är särskilt vanligt förekommande på den här skolan.

Som jag har gjort tidigare då men det blir liksom, det är hemskt att säga men det blir lite utarmat när de inte är så många faktiskt.” (Mika).

I kommentarmaterialet för kapitel fyra i läroplanen (2016b) är böcker på flera språk ett förslag på hur en kan jobba med flerspråkighet och både Alex och Mika visar en medvetenhet kring detta.

Det framkommer också att personalen upplever att det är skillnad på fritidshemmet och skolan när en jobbar flerspråkigt.

“Men det e också väldigt svårt att arbeta med flerspråkighet på fritids för att det finns inte så mycket styrd tid på fritids, det är skillnad på skolan där har du mer styrd tid.” (Nicko)

Samtidigt som dessa uttalandet visar på en vilja för ett transspråkande förhållningssätt visar det också på att det inte är ett förhållningssätt som de har på fritidshemmet. Gruber (2007) skriver att det mångkulturella ofta ses bland lärare som något som skall läggas till i undervisningen. Alltså inte förhållningssätt som genomsyrar verksamheten.

Sammanfattning

Analysen visar på att det hos mycket personal finns en vilja att jobba transspråkande och att de i många stunder befinner sig inom en interkulturell diskurs där man ser flerspråkigheten och bakgrunden som en tillgång för elevens identitet och språkutveckling.

Den enspråkiga normen är framträdande och en del personal jobbar aktivt med att fokusera på svenskan när eleverna befinner sig i skolan där de inte ger utrymme för elevernas modersmål på fritids. Där fokus ligger på hur vad eleverna inte kan och att de ska passa in i den svenska normen. Diskursen *dubbelt enspråkig norm* är framträdande där personal ser flerspråkigheten som ett redskap att kommunicera med eleverna men att de använder bara ett av de språk i taget av det de besitter. Vilket innebär att svenskan är norm i skolan och modersmålet inte används som underlag för undervisning. I den *interkulturella diskursen* ser personalen elevernas intressen och bakgrund som tillgångar att arbeta med på fritidshemmet där de ofta har ett transspråkande förhållningssätt. Personalen kan befina sig i flera diskurser eftersom det enligt Winther Jorgensen & Philips (2000) inte finns någon diskurs som är den enda sanna diskursen och individer kan befina sig i flera samtidigt.

De olika diskurserna speglar olika syn på vad personalen anser nyanlända och flerspråkiga elevers språk har för plats inom undervisningen på fritidshemmet och i skolan. Det påverkar de olika *subjektpositionerna* som eleverna kan inta. Enligt Winther Jorgensen & Philips (2000) finns det olika positioner som individer kan ta i diskurser och det finns vissa förväntningar kopplade till olika positioner inom diskursen. Beroende vilken diskurs personalen befinner sig inom påverkar det förväntningar på nyanlända och flerspråkiga elever. Det gör att eleverna kan få förväntningar på sig som de själva inte identifierar sig med i den *enspråkiga normen* medan den *interkulturella* ger eleverna större utrymme att få forma sin egen identitet tillsammans med andra elever. Enligt Foucault i Nilsson (2008) är makt föränderligt och när det anses vara en styrka att kunna flera språk gör det att alla elever har makt och att kunskapen finns inom varje individ.

Diskussion

Fritidshemmet som plattform för ett transspråkande förhållningssätt

Rosén (2017) skriver att den enspråkiga normen är stark i grundskolans läroplan eftersom den flerspråkiga individen inte är tydligt framskrivnen och att lärare hamnar i att nyanlända och flerspråkiga elever ska formas in i en redan existerande gruppnorm. I läroplanens fjärde kapitel och värdegrund (Skolverket, 2018) står det att eleven ska få utrymme och möjligheter att använda sitt eget modersmål på fritidshemmet samt att undervisningen ska anpassas efter varje elevs behov och förutsättningar. Personal ska ge utrymme för elevens modersmål och det svenska språket på fritidshemmet.

Roséns (2017) forskning hänvisar till skolans läroplan och inte till fritidshemmets där arbetssättet kan ses som mer transspråkande. Fritidshemmets läroplan (2018) skriver att personal ska utgå från elevernas intressen och bakgrund vilket är vad ett transspråkande förhållningssätt grundar sig i. Som Johnson (2011) skriver skulle flerspråkighetens värde höjas om det skrevs fram i styrdokumentet och fritidshemmets läroplan kan visa på ett ökat värde för detta förhållningssätt. Genom att jobba transspråkande kan man enligt Cummins (2000) utmana de traditionella sätt skolan har sett på ekonomiska och sociala olikheter. Såsom Lahdenperä (2018b) och Svensson (2018) skriver i sina artiklar i Skolverkets webbkurs ger också ett interkulturellt arbetssätt större värde i fritidshemmet och skulle kunna visa på hur den flerspråkiga eleven får utrymme i policydokument.

Utifrån intervjuerna (Mika, Sasha) beskriver personal hur de försöker utgå från elevernas intressen i den *interkulturella diskursen*. Wedin & Wessman (2017) skriver att det är viktigt att använda elevers språkliga och kulturella bakgrunder för att se elevernas identitet och sedan bygga vidare på dem. Personalen pratar om hur de vill arbeta och har ideér om att arbeta transspråkande. Svensson skriver (2018) att transspråkande är ett förhållningssätt och inte en metod. När personal Mika beskriver att det inte blir mycket arbete med böcker på andra språk för att det inte finns många nyanlända på skolan skulle det visa på som Gruber (2007) skriver att det mångkulturella ofta ses som något som ska läggas till i undervisningen. Svensson (2018) menar att om man har ett transspråkande förhållningssätt ska det genomsyra all undervisning. När Nicko beskriver hur det är lättare att jobba med flerspråkighet under skoltid för att på fritidshemmet är det så fritt visar det på hur ett transspråkande förhållningssätt inte finns eller åtminstone inte är synligt för personalen. Vilket också kan bero att Nicko är utbildad för klassrumsundervisning och inte fritidshemmet. Det kan också visa på hur skolans undervisning har högre status som Andersson (2013) skriver anser många fritidslärare att de har lägre status än klasslärare. Samtidigt när personal (Mika, Nicko & Alex) beskriver hur de arbetar transspråkande på fritidshemmet berättar om ett förhållningssätt som innebär att hämta från elevernas intressen.

Det finns en risk enligt Runfors (2003) att ett inkluderingsstänk, där man vill se alla elever som lika göra att man fokuserar på individens brister i större utsträckning. Runfors (2003)

skriver att när man strävar efter att det inte ska finnas några olikheter i elevgruppen gör det att strävan för likhet blir tydligare vilket kan innebära att olikheter suddas ut och att alla elever integreras in i den svenska enspråkiga normen. Om det enligt Runfors (2003) och Gruber (2007) finns en problematik i att se alla elever som lika finns det samtidigt en problematik att dela in eleverna som är nyanlända och flerspråkiga som elever med brister och svårigheter (Siekkinen, 2017). Ett transspråkande förhållningssätt skulle snarare kunna se alla elever som olika istället för att se alla elever som lika. Vilket ett fritidspedagogiskt arbetssätt i grunden gynnar när en utgår från individernas elevernas erfarenheter. Fritidshemmets läroplan (2018) fungerar med de strategier som Cummins (2000) tagit fram. Strategierna att bygga på elevernas bakgrundskunskaper, utgå från elevernas personliga erfarenheter, främja ett utvecklat samtal genom diskussion och skrivning kan alla ses som något läroplanen skriver fram att en ska grunda sin undervisning på. Det är ett arbetssätt som kan gynna nyanlända och flerspråkiga elevers identitetsbygge och som Wedin & Wessman (2017) skriver kan man ta hjälp av exempelvis digitala verktyg och flerspråkig personal i arbetet.

Etnocentriskt perspektiv

I våra intervjuer framkom att personalen inte arbetat med elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter och språk för att hen anser att fokuset är att eleverna ska prata svenska på fritidshemmet vilket som Lahdenperä (2018b) skriver är ett etnocentriskt perspektiv där olikheter ses som brister och något som är felaktigt. Bunar (2010) skriver att elever med svensk bakgrund ses som normen och att de elever som har utländsk bakgrund ses som avvikare från normen. Personal som befann sig i den *enspråkiga diskursen* poängterade att dessa elever behöver lära sig hur det är här i den svenska skolan vilket kan tolkas som att de kunskaper som eleverna sedan innan besitter är ointressanta för de ska passa in i den "svenska" normen som finns på skolan. Det är i strid med vad fritidshemmet läroplan (2018) skriver vilket är att undervisningen ska utgå från elevernas intresse, bakgrund och språk. Ett integrationsarbete för personal i denna diskursen är att få de nyanlända eleverna att kunna det svenska språket för en anser att det är ingången till det svenska samhället (Rosén & Bagga-Gupta, 2015).

Men vad blir konsekvenserna för eleverna? Enligt Winther Jorgensen & Philips (2000) skapas grupper när de uttrycks i tal. De som befinner sig i gruppen behöver inte vara de som skapat gruppen de kanske identifierar sig som något annat men gruppen existerar för att den talas om. I den *enspråkiga normen* placeras eleverna i grupper genom att personalen på fritidshemmet talar om nyanlända och flerspråkiga elever på ett sätt som gör att de framställs som avvikare och elever med svårigheter. Det skapas en grupp som kan göra som Wedin (2017) skriver att många elever med utländsk bakgrund tycker att deras kultur och bakgrund inte värderas lika högt i samhället. Grupper är inte givna på förhand utan de är socialt konstruerade (Winther Jorgensen & Philips, 2000). Enligt Foucault är grupper konstruerade genom makt och makt skapar individer genom olika diskurser (Nilsson, 2008).

I vårt material såg vi en tydlig skillnad på hur utbildad och outbildad personal talade om hur de arbetar. Jackie som är outbildad personal befinner sig oftast i den *enspråkiga normen* medan den personal som är utbildad befinner sig mer i den *interkulturella*. Den utbildade

personalen har liknande *ekvivalenskedjor* som gör att deras uppfattning stämmer bättre överens med läroplanen. Det transspråkande förhållningssättet enligt Kirsch (2018) tar inte hänsyn till de sociala och politiska begränsningar språket har och skapar ett sätt för lärare och elever att få mening mellan språken. Enligt Winther Jorgensen & Philips (2000) blir diskursteori ett sätt att *dekonstruera* hegemoniska diskurser och här kan det transspråkande och interkulturella förhållningssättet ses om som ett redskap för att *dekonstruera* de hegemoniska diskurser som existerar i samhället och i skolan. Den hegemoniska diskursen skulle i detta fallet vara svenska som huvudspråk vilket gör att den svenska normen blir ledande.

Svenska som huvudspråk

Den dubbelt enspråkiga (Alex, Nicko) diskursen visar på hur man separerar språken i skolan från hemma. Lärare pratar om värdet med flera språk hos personal och elever. Hur bra det är att elever kan komma och prata sitt modersmål med den personal som kan det. Men när det kommer till undervisningen är det oftast svenskan som gäller. Det kan vara en konsekvens av den enspråkiga norm som finns. Det kan tolkas som att flerspråkig personal underlättar arbetet med att "forma" de elever som ska in i den existerande normen. Flerspråkig personal kan som Lundberg (2015) skriver bli ett redskap för att integrera eleverna med utländsk bakgrund in i den "svenska normen" och snarare bli en del av ett stödprogram för integrationen av nyanlända och flerspråkiga elever.

Den *enspråkiga normen* är ständigt framträdande. Rosén & Bagga-Gupta (2015) skriver att enligt svenska språklagen är det svenska språket huvudspråk i Sverige och innebär att det svenska språket ses som något alla elever behöver kunna. Det gör att personal arbetar för att de elever som inte kan språket ska lära sig det, vilket är gemensamt för personalen i alla diskurser. Det är också fritidshemmets uppdrag att eleverna ska prata svenska (Skolverket, 2018). Det som skiljer sig mellan skolans och fritidshemmet styrdokument är synen på hur nyanlända och flerspråkiga elevers modersmål, bakgrund och intressen ska användas i undervisningen. Vilka konsekvenser får de olika diskurserna på elevernas identitet?

Undersökningen relevans för skolan

När Skolverket ger ut webbkurser och kommentarmaterial till läroplanen fjärde del där de belyser vikten av att jobba transspråkande och interkulturellt är det inte längre en fråga om vilken syn en själv har på denna frågan utan det är ett uppdrag en har som personal i fritidshemmet. Fritidshemmet är en plattform där ett transspråkande förhållningssätt borde te sig naturligt i verksamheten. Där olika språk ses som resurser och olikheter uppmuntras. I våra intervjuer fann vi ett tydligt samband mellan personal som försöker jobba transspråkande och utbildning vilket belyser vikten av utbildad personal i fritidshemmet.

När personalen i den *interkulturella* diskursen pratar om eleverna beskriver de deras intressen och berättar om eleverna personligen i större utsträckning medan den *enspråkiga normen* pratar om hur de ska passa in och hur de avviker från de andra eleverna. Den *dubbelt enspråkiga normen* hamnar lite mitt i mellan och ser språket som en tillgång men separerar också språken från den stora elevgruppen. Vilken diskurs personal befinner sig i ger olika utrymme för eleverna att ta olika *subjektspositioner* och därmed får de olika förväntningar på

sig. Som Winther Jorgensen & Philips (2000) skriver har subjekt flera identiteter beroende vilken diskurs en befinner sig i. Det gör att eleverna kan identifiera sig på ett annat sätt hemma eller på fritiden än vad de gör under fritids och skoltid. Personalen i den *interkulturella diskursen* kan arbeta med att eleven får ta del av de diskurser och *subjektspositioner* som eleven identifierar sig med och använda i undervisningen, vilket kan stärka elevens identitetsbygge.

Framtida forskning

Denna studie fokuserade på hur personal i fritidshem talar om hur de använder nyanlända och flerspråkiga elevers språk i verksamheten. Det skulle vara intressant att undersöka detta mer i den praktiska verksamheten. Samt undersöka vidare sambandet med utbildning och ett transspråkande förhållningssätt. Denna studie har bara fokuserat på personalen i fritidshemmet och det kan vara intressant att intervjua elever samt rektorer och annan personal på skolan för att få en bättre helhet.

Det kan vara intressant att se hur olika förutsättningar och resurser speglas i verksamheten och hur det påverkar ett transspråkande förhållningssätt exempelvis stora barngrupper och kompetens inom personalen.

Referenslista

Andersson, B. (2013) Nya fritidspedagoger- I spänningsfältet mellan tradition och nya styrformer. Umeå Universitet

Barlebo Wenneberg, S. (2000) Socialkonstruktivism. Malmö: Liber

Bunar, N. 2010. Nyanlända och lärande. Vetenskapsrådets rapportserie (6:2010). Vetenskapsrådet: Stockholm.

Cummins, J. (2000) Language, power and pedagogy: bilingual children in the crossfire. Anthony Row Ltd: Great Britain

Gruber, Sabine (2007). *Skolan gör skillnad. Etnicitet och institutionell praktik*. Diss. Linköping: Linköpings universitet.

Helte, S. 2016, januari. Lärarnastidning, 1. Tillgänglig:
<https://lararnastidning.se/skolan-klarar-de-nyanlanda-barnen/>

Johnson, D (2011) Critical discourse analysis and the ethnography of language policy. Critical Discourse Studies, 8:4, 267-279, DOI: 10.1080/17405904.2011.601636

Kirsch, C. (2018) Young children capitalising on their entire language repertoire for language learning at school, Language, Culture and Curriculum, 31:1, 39-55, DOI: 10.1080/07908318.2017.1304954

Lundberg, O. (2015). Mind the Gap: Ethnography about cultural reproduction of difference and disadvantage in urban education (akademisk avhandling) Gothenburg studies in educational sciences 378. Göteborg: Göteborgs universitet. isbn 978-91-7346-854-1 (pdf)

Merriam, S, B. (1994) Fallstudien som forskningsmetod. Studentlitteratur: Lund

Nilsson, R. (2008). Foucault - en introduktion. Lund

Normann Jørgensen, J. (2008) Polylingual Languaging Around and Among Children and Adolescents, International Journal of Multilingualism, 5:3, 161-176, DOI: 10.1080/14790710802387562

Lahdenperä, P. (2018a). Interkulturalitet i undervisning och skolutveckling. Skolverket. Hämtad från:
https://www.skolverket.se/download/18.4fc05a3f164131a74185756/1538722375251/Interkulturalitet_i_undervisning_och_skolutveckling_Pirjo_Lahdenpera_20181003.pdf

Lahdenperä, P. (2018b). Interkulturalitet, Skolverket: Stockholm. Hämtad från:
<https://utbildningar.skolverket.se/documents/20652935/20773171/Artikel+4.2+-+Transspr%>

[C3%A5kande+-+flerspr%C3%A5kighet+som+resurs.pdf/dbdd81fb-004a-988d-f8f7-79b19ca39d7f?version=1.0](https://www.skolverket.se/utbildning-och-forskning/utbildningsplaner/utbildningsplaner-for-grundskolan-forskoleklassen-och-fritidshemmet/2018-01-24/2018-01-24-utbildningsplaner-for-grundskolan-forskoleklassen-och-fritidshemmet-2018-01-24)

Paulsrud, B, Rosén, J, Straszer, B och Wedin, Å. (2018) *Introduktion I* Paulsrud, B, Rosén, J, Straszer, B och Wedin, Å. (Red) s. 11-22. Studentlitteratur AB: Lund

Rosén, J (2017) Spaces for translanguaging in Swedish education policy. I: Paulsrud, BethAnne, Rosén, Jenny, Straszer, Boglarka & Wedin (red) *New perspectives on translanguaging and education*. Bristol: Multilingual Matters s. 38-55

Rosén, J & Bagga-Gupta, S. (2015) Prata svenska, vi är i Sverige! [Talk Swedish, we are in Sweden!]: A study of *practiced language policy* in adult language learning. *Linguistics and Education* 31 s. 59–73

Runfors, A. (2003) *Mångfald, motsägelser och marginaliseringar* (akademisk avhandling) Stockholm: Prisma. ISBN 91-518-4010-3

SCB. 2013-01-24 . Hämtad från:

https://www.scb.se/sv/_/Hitta-statistik/Artiklar/Vart-femte-barn-har-utlandsk-bakgrund/?fbclid=IwAR1hwW0RcyOPj-gxFSF2nu7hxxN51oCrLY6C0_K9ICR3zZz_NNca3cHkM_Y

Siekkinen, F. (2017) *Flerspråkiga elever i en enspråkig elevnorm*. I Qvarsebo Red. Malmö Winlund, A, Lyngfelt, A & Wengelin, Å. *Nyanlända elevers litteracitetspraktiker i skolan*. I Qvarsebo Red. Malmö

Skolinspektionen. 2018-10-07. Hämtad från:

<https://www.skolinspektionen.se/sv/Rad-och-vagledning/nyanlanda-elever/>

Skolverket. (2016a). *Utbildning för nyanlända elever*. Hämtad från:

https://www.skolverket.se/sitevision/proxy/publikationer/svid12_5dfce44715d35a5cdfa2899/55935574/wtpub/ws/skolbok/wpubext/trycksak/Blob/pdf3576.pdf?k=3576

Skolverket. (2016b). *Fritidshemmet- ett kommentarmaterial till läroplanens fjärde del*. Stockholm

Skolverket. (2018). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm

Svensson, G. (2018) *Transspråkande -flerspråkighet som resurs*. Skolverket: Stockholm.

Hämtad från:

<https://utbildningar.skolverket.se/documents/20652935/20773171/Artikel+4.2+-+Transspr%C3%A5kande+-+flerspr%C3%A5kighet+som+resurs.pdf/dbdd81fb-004a-988d-f8f7-79b19ca39d7f?version=1.0>

Vetenskapsrådet, 2002. *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet.

Wedin, Å & Wessman, A. (2017). Multilingualism as Policy and Practices in Elementary School: Powerful Tools for Inclusion of Newly Arrived Pupils. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 9(4), 873-890

Wedin, Å. Arbete med identitetstexter. Flerspråkigt skrivande för identitetsförhandling och engagemang. *Nordand*. Årgång 12, nr. 1-2017, s. 45–61

Winther Jorgensen, M and Philips, L (2000) *Diskursanalys: som teori och metod*. Studentlitteratur AB: Lund

Bilaga

Intervjufrågor till personal på fritidshem

- Vad är ett fungerande integrationsarbete för er?
- Hur arbetar ni med integration på fritidshemmet?
- Hur kan en nyanländ elevs modersmål användas i ett språkutvecklande arbete?

- Hur arbetar ni med språklig inkludering på fritidshemmet?
- Hur använder ni nyanlända elevers erfarenheter såsom deras språk och intressen?
- Finns det ett gemensamt förhållningssätt för inkludering av nyanlända elever på skolan?
- Hur ser ni på relationen mellan identitet och språk?
(Hur arbetar ni med identitetsskapande på fritidshemmet?)

- Hur ser ni på flerspråkighet som resurs?
- Vad ser ni för möjligheter/utmaningar med flera språk på fritidshemmet?
- Hur arbetar ni med flerspråkighet på fritidshemmet?
- Vad finns det för förutsättningar att jobba med nyanlända elevers språk?
- Vad använder ni för verktyg för att främja språkutveckling?

- Vad för arbete driver ledningen med integration av nyanlända elever?
- (Hur speglar det verksamheten om så är fallet?)
- Vad för kommunikation finns det mellan skola och fritids för att nå gemensamma mål?
- (Hur samverkar skolan och fritids för att nå dessa mål?)
- (Hur samverkar modersmålsundervisningen med fritidshemmet?)